

ביאורים

אנו רגילים לשלכל מידה יש גבול, והקצנה בה אינה טובה. דבר זה נכון אמנם גם במידת החסד, אבל רק בחסד המעשי. לדוגמה, כאשר דנים אדם שהסית את חברו לעבוד עבודה זרה, מצווה התורה שלא לחמול עליו ולא לחפש לו זכות כדי לפוטרו מעונש המיתה. אי אפשר לרחם על החוטא, כיוון שיש צורך בהרתעה: "יָכַל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיִּרְאוּ וְלֹא יוֹסְפוּ לַעֲשׂוֹת כְּדָבָר הָרַע הַזֶּה כְּקִרְבָּךְ".

לעומת זאת, בהשקפת העולם העיונית צריך להתאמץ להביט על הכל בעין של חסד בלי גבול, אפילו על הרשעים היותר מוחלטים, ואפילו על המסית. ההסתכלות שמחשבת כמה נזק וכמה רע עשה הרשע, נובעת מזיהוי האדם עם מעשיו הרעים. במקום זאת, צריך ליחס את האדם אל הנקודה האלוהית שבו, וכך ייווצרו חמלה ורחמים על האדם שנפל למעשים שפלים כאלו. בהסתכלות זו אפשר למצוא דבר טוב אפילו במעשיו הרעים, למעט את חשיבות רעתו ולהגדיל את חשיבות טובתו. אפילו במסית יש למצוא כוונה טובה שהייתה טמונה ונסתרת בהסתה. עצם מציאת הטוב שבהסתה מסלק מההסתה את חומרתה - שהרי בתחילה נראה כאילו כפר לגמרי באלוהי ישראל, אך באמצעות המחשבה הטובה עליו יתברר שגם לו יש חיבור לאלוהי ישראל, וכך תתוקן נשמתו של המסית.

בהנהגה זו מידמים לעין האלוהית, שמביטה על כל הברואים בעין החסד ורוצה להיטיב לכולם, לקדוש-ברוך-הוא, שחפץ להיטיב לכול.

חכמינו מלמדים אותנו שאפילו מהאויבים היותר גדולים שלנו, כעמלק, יצאו בסוף אנשים מתוקנים מאוד - וזה מלמד אותנו לא להיסחף בשנאה אפילו כלפי אויבים מרים ורשעים כאלו, כי גם בהם יש גרעין של טוב שעתיד להתברר. מִזֶּה נלמד קל וחומר איך להתייחס, למשל, לחלוצים, בוני ציון וארץ ישראל, או ליהודים שייסדו את הקומוניזם - הם אמנם עושים רע, אך גם בו יש טוב, ונוסף על כך ששאיפתם אינה לעשות רע אלא לעשות טוב, אלא שהם טועים.

אנשים ישרים וגיבורים, שרוצים באמת בתיקון העולם, צריכים להתבונן בדעות ובהשקפות של הדור, ולמצוא את הטוב שבהן. הרב קוק מוסיף שאפשר להוציא מדעות אלה יתרון שאינו תמיד קיים בתפיסות המקובלות אצל המאמינים: דעות אלו לא נובעות ממה שכתוב בספר - שחיצוני לאדם - אלא הן נובעות מהחיים עצמם, ולכן הן מבוררות יותר ומשפיעות יותר על החיים. יסודות קדושים אלה יאירו לנו, לאחר שדעות אלה יעברו את הזיכרון הנדרש אצל ישרי הלב, עובדי עבודת הקודש.

הרחבות

• זיכרון כוחות הרוע

מִבְּנֵי בְּנֵי שֵׁל סִיסְרָא לְמִדּוּ תוֹרָה בִּירוּשָׁלַיִם. המהר"ל מסביר תופעה זו תוך התבוננות חודרת בכוח הרשעה: "דע, כי מה שספרו כאן מן הרשעים שזרעם נתגייר בישראל ולמדו תורה ברבים הוא ענין נפלא. כי יש לך (ל)דעת, שהרשעים כאשר הם מופלגים ברשעות ויש להם כוח גדול מאוד כמו שהיה לאלו שזכר (=שהזכיר), אי אפשר שלא יהיה מצורף (ה)כוח שלהם אל כוח עליון - כוח השם יתברך, רק שהיה זה אצלם בטומאה. אבל אצל הבנים כאשר נתגיירו ונודרך ונתלבן ולפיכך היו בניהם גדולים מלמדים תורה ברבים" [נצח ישראל ז]. דברי המהר"ל מתאימים לדברי הרב קוק המובאים כאן, המסבירים שברשעה טמונה נקודה חיובית שמכוסה ברשעה ובטומאה, ואפשר לזכך נקודה זו. אך דברי המהר"ל כאן אמורים ביחס לרשעים בעלי עוצמה, והרב קוק מרחיב את הדברים על כל סוגי הרשעה.

• גרים מעמלק

שָׂאִין לָנוּ לְהִסְחֹף בְּזָרִים שֶׁל שְׂנָאָה גַם עַל הָאוֹיֵב הַיּוֹתֵר נוֹרָא. ייתכן שהרב קוק רומז כאן לעמלק, וכפי שמשמע מדברי האגדה: "מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק" [סנהדרין צו, ב; גיטין נו, ב].

בדברים אלו ישנו גם חידוש הלכתי: במכילתא נאמר בשם ר' אליעזר שאין מקבלים גרים מעמלק [בשלח פרשה ב], ואילו באגדה זו, שמקורה מן הגמרא, משמע שאפשר לקבל גרים מעמלק. על פי זה מסביר החיד"א מדוע לדברי הרמב"ם מקבלים גרים מעמלק [הלכות איסורי ביאה יב, יז], מפני שפסק על פי הגמרא ולא כמכילתא [עין זוכר מערכת ג, א].

עֲבוּדָה גְדוֹלָה וּמְאִירָה הִיא לְהִסִּיר אֶת הַפֶּעַס מִן הַלֵּב לְגַמְרֵי, לְהַבִּיט עַל הַכֹּל בְּעֵין יָפִיה, בְּחִמְלָה שֶׁל חֶסֶד, שָׂאִין לָהּ גְבוּל, לְהַדְמוֹת לְעֵין הָעֵלְיוֹנָה, עֵינָא עֵלְאָה°, עֵינָא דְכֻלָּא חוֹרָא°, גַּם עַל מַה שֶׁעוֹשִׂים הָרְשָׁעִים, גַּם עַל הָרָעִים הַיּוֹתֵר מְחַלְטִים בְּרִשְׁעוֹת, לְחַמֵּל עַל הַיּוֹתֵם נִשְׁקָעִים בְּבִץ הָרִשְׁעָה, וְלִמְצֹא אֶת הַצַּד הַטּוֹב שִׁבְהֵם, וְלִמְעַט אֶת הָעֶרֶךְ שֶׁל הַחוּבָה, וְלְהַרְבוֹת אֶת עֶרֶךְ הַזְכוּת גַּם עַל הַמְּסִיתִים וְהַמְּדִיחִים°, שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר לֹא תִחְמַל וְלֹא תִכְסֶה, זֶהוּ רַק בְּעַת שֶׁהִמְשִׁפֵּט° נוֹגַע לְמַעֲשֵׂה, אֲבָל בְּהַצַּד הָעֵינִי יֵשׁ לְדוֹן הַרְבָּה, לְמַצֹּא אֶת הַפְּנֵה הַטּוֹבָה, שֶׁהִיא יְכוּלָה לְהִיּוֹת גְּנוּזָה גַם בְּהִסְתָּה וְהַדְחָה, וְכִשְׁמוֹצָאִים אוֹתָהּ הַנִּקְדָּה מְסַלְקִים בְּזֶה אֶת כַּח הָאֲרִסִי שֶׁבְּהִסְתָּה עֲצָמָה, וְכַח הַמְהַרֵּס שִׁבְהָ הוֹלֵךְ וּמְתַמְעֵט, שְׂסוֹפֵן שֶׁל רִשְׁעִים כְּאֵלֶּה גַם הֵם לְהִיּוֹת מְתַקְנִים.

וְכִשְׂאֵנוּ מְתַבְּוֹנְנִים עַל הָאֲגָדָה הָאוֹמְרָת, מְבַנֵּי בְּנֵי שֵׁל סִיסְרָא לְמִדּוּ תוֹרָה בִּירוּשָׁלַיִם, מְבַנֵּי בְּנֵי שֵׁל הַמֶּן לְמִדּוּ תוֹרָה בְּבְנֵי בְּרַק, אֲנוּ חוֹדְרִים לְעִמְק הַחֶסֶד, שָׂאִין לָנוּ לְהִסְחֹף בְּזָרִים שֶׁל שְׂנָאָה גַם עַל הָאוֹיֵב הַיּוֹתֵר נוֹרָא. וּמִזֶּה אֲנוּ דָּנִים° דִּין קַל וְחִמּוֹר לְאוֹתָם שֶׁהֵם גּוֹרְמִים לָנוּ צַעַר בְּדַעוֹתֵיהֶם וְעֵינֵי הָרִיסָה שֶׁלָּהֶם, בְּשִׁבִּיל מְטָרוֹת טוֹבוֹת לְפִי דַעְתָּם, וְקַל וְחִמּוֹר כְּשֶׁהַמְטָרוֹת הַטּוֹבוֹת הֵן יוֹצְאוֹת מִן הַכַּח אֶל הַפֶּעַל וְעוֹשׂוֹת דְּבָרִים טוֹבִים וּמְתַקְנִים. אַף עַל פִּי שֶׁעַם הַטּוֹב יֵשׁ בּוֹ גַם כֵּן רַע וְקַלְקוּל, אִין הָרַע מְבַטֵּל אֶת הַטּוֹב.

וְעַל יִשְׂרֵי לֵב, גְּבוּרֵי כַח, הָעוֹסְקִים בְּעִבּוּדַת הַקֹּדֶשׁ, בְּאֲמֹת וּבְתַמִּים, לְזַכֵּךְ אֶת כָּל הַמְּחַשְׁבוֹת, הַפּוֹעֵלוֹת בְּחַיִּים וּבְמַצִּיאוֹתָם, מִהַשְׁמָרִים° שֶׁלָּהֶן, וְלְהַעֲמִידֵן עַל הַתִּכְן הַיּוֹתֵר צַח וְבוֹרֵר. וְאִז דְּוִקָא מִמְּחַשְׁבוֹת הַמְּעַרְבוֹת בְּרִשְׁעָה וְטִמְאָה יוֹצֵא אוֹר גְּדוֹל, שֶׁמְחַדֵּשׁ כַּח שֶׁל חַיִּים, הָעוֹלָה עַל גְּבִי הַשְּׂמוֹת הָרְגִילִים° בְּעוֹלָם, וּמְתַאֵים אֶל הַתְּכָנִים הָעֲצָמִיִּים°, שֶׁהֵם יוֹתֵר מְבָרְרִים וְיוֹתֵר חֻזְקִים בְּמַצִּיאוֹת, יוֹתֵר מְאֻמְצִים אֶת הַרוּחַ, וְיוֹתֵר מְשֻׁפְּרִים אֶת הַחַיִּים, וּמְרַעְנֵנִים אוֹתָם.

(אורות הקדש חלק ג, דרך הקדש, העין העליונה, עמ' שכו)

ההבטה בעין טובה גם על הרע

אין להיסחף בשנאה

ממחשבות המעורבות ברשע יוצא אור גדול